

Μιχάλης Πρωτοψάλτης (συνέντευξη 2002): το Πολυτεχνείο & οι αναρχικοί του '70

Συνέντευξη του Μιχάλη Πρωτοψάλτη στο περιοδικό «Η Μαρμίτα», τεύχος 6, Ιανουάριος-Μάρτιος 2002 (μέρος 1ο)

Ο Μιχάηλ Πρωτοψάλτης (1958-2014) γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Σκηνοθεσία στη σχολή Σταυράκου, Ηλεκτρονικά στα ΚΑΤΕΕ Αθήνας και Φυσική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από πολύ νωρίς αναμείχθηκε ενεργά στο αναρχικό κίνημα της μεταπολίτευσης. Υπήρξε εκδότης των περιοδικών «Ο Κόκκορας που Λαλεί στο Σκοτάδι» και «Άνθη του Κακού» και συνεκδότης της εφημερίδας «Αλληλεγγύη». Για τη δράση του είχε επανειλημμένα συλληφθεί, διωχθεί και φυλακιστεί, ενώ είχε υποστεί 13(!) κατ' οίκον έρευνες από την Ασφάλεια. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 αναθεωρεί πολλά από τα θέσφατα του αναρχισμού και στα τέλη της ίδιας δεκαετίας πρωταγωνιστεί στην ίδρυση των «Οικολόγων-Εναλλακτικών». Εργάστηκε ως φυσικός ενώ παράλληλα διηύθυνε τις εκδόσεις «Βιβλιοπέλαγος».

Έχεις βιώσει όλη την ιστορία του αναρχικού κινήματος στη σύγχρονη Ελλάδα. Θα μπορούσες να ιχνογραφήσεις το ιστορικό ξεκίνημα αυτής της τάσης του επαναστατικού κινήματος;

Η εμφάνιση των πρώτων αναρχικών και αντιεξουσιαστών στα χρόνια της χούντας, στα τέλη του 1971, μοιάζει με παρθενογένεση και τούτο διότι η επικράτηση του μαρξισμού-λενινισμού στο ελληνικό κίνημα ήταν ολοκληρωτική. Αυτό ισχύει και για το μεσοπόλεμο και για το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και για τον Εμφύλιο, αλλά και μεταπολεμικά. Αναρχικοί με σημαντική δράση είχαν να εμφανιστούν στην Ελλάδα από την εποχή του αναρχοσυνδικαλιστή Κώστα Σπέρα, που πρωτοστάτησε στην απεργία των μεταλλωρύχων και στην κατάλυση των αρχών στη Σέριφο το 1916, και ο οποίος αργότερα μαζί με τον Σταύρο Κουχτσόγλου και τον Φανουράκη υποστήριξε στα δύο πρώτα συνέδρια της ΓΣΕΕ (1918 και 1920) την αυτονομία του εργατικού κινήματος όχι μόνο από τα αστικά κόμματα, αλλά και από τα σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά.

Από τότε μέχρι το 1971-72 το νήμα της ιστορικής συνέχειας του αναρχισμού ουσιαστικά κόβεται. Υπάρχουν μερικές αναφορές από ιστορικούς σε κάποιους αναρχικούς, λίγα ντοκουμέντα, πέντε έξι διανοούμενοι φιλικά προσκείμενοι στις ελευθεριακές ιδέες που μεταφράζουν και εκδίδουν κείμενα κυρίως του Κροπότκιν (όπως ο Ιωάννης Ζερβός, ο Ηρακλής Αποστολίδης, που έχει φτιάξει και την καλύτερη ποιητική ανθολογία, την οποία συνεχίζει ο γιος του Ρένος ή ο Αντώνης Πρωτοπάτσης από τη Μυτιλήνη), αλλά όλα αυτά είναι ήσσονος σημασίας.

Αυτή η ασυνέχεια, που δεν υπάρχει σε άλλη δυτικοευρωπαϊκή χώρα, αποτελεί το μειονέκτημα αλλά και το πλεονέκτημα ταυτόχρονα του ελληνικού αναρχισμού.

Στα χρόνια της χούντας, σε συνθήκες παρανομίας, χωρίς πληροφόρηση και ρίζες στην ελληνική κοινωνία, δίχως ιστορική πείρα, αλλά ούτε πείρα ζωής, αφού οι μεγαλύτεροι δεν ξεπερνούν τα 25 χρόνια, θα γίνει -όπως το τραγουδούσε ο Νικόλας Άσιμος- «το μεγάλο άλμα για τη λευτεριά», ή -όπως το έλεγε ο Βανεγκέμ- «η αντιστροφή της προοπτικής»: οι πρώτοι αναρχικοί προσπαθούν να μετατρέψουν το μειονέκτημα σε πλεονέκτημα, την αδυναμία σε δύναμη («είμαστε οι πιο δυνατοί και οι πιο αδύναμοι της περιοχής», έγραφε το 1976 στο περιοδικό Panderma ο Λεωνίδας Χρηστάκης). Βασίζονται στο ένστικτο και στο βολонταρισμό τους, αυτοσχεδιάζουν, είναι αυθόρμητοι και εμπιστεύονται τον επαναστατικό αυθορμητισμό των άλλων εργαζομένων με το πάθος της Ρόζας Λούξεμπουργκ.

Μην έχοντας να αντιμετωπίσουν αγκυλώσεις από κάποιο πρόσφατο παρελθόν, οι πρώτοι αναρχικοί στην Ελλάδα επηρεάζονται περισσότερο από τα νέα επαναστατικά ρεύματα που προκύπτουν στην παγκόσμια έκρηξη της δεκαετίας του '60 παρά από τον παραδοσιακό αναρχοσυνδικαλισμό και αναρχοκομμουνισμό. Τα κινήματα της πιο ελεύθερης και ελευθεριακής δεκαετίας που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα γίνονται τα σημεία αναφοράς: το αμερικανικό κίνημα, ο γαλλικός Μάης, το γερμανικό '68 και, αργότερα, το ιταλικό κίνημα.

Τα θεωρητικά εφόδια, τα όπλα της κριτικής, δεν αντλούνται μόνο από τον Προυντόν, τον Μπακούνιν και τον Κροπότκιν, αλλά και από τους προδρόμους του '68: τον Πάνεκουκ και τον εργατοσυμβουλευτικό κομμουνισμό, από την Καταστασιακή Διεθνή, από την ομάδα «Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα» και τον κορυφαίο θεωρητικό της Κορνήλιο Καστοριάδη. Ο Καστοριάδης που θα προσχωρήσει το 1942 σε μια τροτσκιστική ομάδα στην οποία γραμματέας είναι ο Σπύρος Πρίφτης, μια ιστορική μορφή του εργατικού και διεθνιστικού κινήματος πιο γνωστός με το **Α. Στίνας**, θα εντυπωσιαστεί από τον Στίνα θα αγωνιστεί μαζί του μέχρι να φύγει για τη Γαλλία. Το 1948 ο Καστοριάδης στη Γαλλία κι ένα χρόνο νωρίτερα ο Στίνας, ευρισκόμενοι πάντα σε στενή επαφή, θα εγκαταλείψουν τον τροτσκισμό. Στη δεκαετία του '50 οι ρόλοι έχουν αντιστραφεί: δάσκαλος είναι ο Καστοριάδης και μαθητής ο Στίνας. Αυτή η μαγική αλληλεπίδραση Στίνα-Καστοριάδη θα συνεχιστεί μέχρι τον θάνατό του Στίνα στις 6 Νοεμβρίου του 1987. Στο στεφάνι που έστειλε στην κηδεία του Στίνα, ο Καστοριάδης έγραφε κάτι επιβεβαιωτικό αυτής της αλληλεπίδρασης: «στον οίωναί πατέρα μου».

Ο Στίνας ήταν αναμφίβολα ο μοναδικός επαναστάτης από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα που μπόρεσε να πετάξει την πανοπλία του μαρξισμού-λενινισμού, να συνδεθεί με το πνεύμα του γαλλικού Μάη και ταυτόχρονα να συνδέσει τους Έλληνες αντιεξουσιαστές με τις καλύτερες παραδόσεις του παλιού εργατικού και διεθνιστικού κινήματος.

Ήταν το πρόσωπο-κλειδί στα πρώτα βήματα του μεταπολεμικού αναρχισμού. Είχα την τύχη να τον γνωρίσω λίγα χρόνια πριν πεθάνει, όταν μαζί με άλλους συντρόφους τού πήραμε μια συνέντευξη. Σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης ένιωθα μεγάλη συγκίνηση γιατί με τον τρόπο που μιλούσε μας έκανε να αισθανθούμε κοινωνοί της πραγματικής ιστορίας του επαναστατικού κινήματος και υπεύθυνοι για τη συνέχισή της.

Εμπνευσμένοι από τη μαγική αλληλεπίδραση Στίνα-Καστοριάδη διαμορφώνονται στα χρόνια της χούντας οι πρώτες παρέες και ομάδες, οι πρώτοι πυρήνες διάδοσης των αντιεξουσιαστικών ιδεών και οι αντίστοιχοι εκδοτικοί οίκοι. Έτσι δημιουργείται στη Θεσσαλονίκη η εκδοτική ομάδα «Πράξη» και στην Αθήνα η εκδοτική και πολιτική ομάδα της «Διεθνούς Βιβλιοθήκης», που θα σφραγίσει τη γέννηση και την ανάπτυξη του αναρχικού κινήματος. Η «Διεθνής Βιβλιοθήκη» ξεκίνησε το 1971 με εμπυχωτή το Χρήστο Κωνσταντινίδη και βασικούς μεταφραστές τον Στίνα, τον Νίκο Μπαλή, τον Θέμη Μιχαήλ.

Εκτός από τη συμβολή τους στην εξέλιξη των ιδεών, στην υπέρβαση δηλαδή της Αριστεράς όπως λες, οι αναρχικοί πώς συμμετέχουν στα πολιτικά γεγονότα της εποχής;

Είναι χούντα και φυσικά τόσο οι προαναφερόμενοι εκδοτικοί οίκοι όσο και άλλοι μικρότεροι υφίστανται πολλαπλές και πολυποικίλες μορφές αστυνομικών και δικαστικών διώξεων, συλλήψεις, έρευνες, κατασχέσεις βιβλίων και χειρογράφων. Όσοι συμμετέχουν στην αντίσταση και συλλαμβάνονται καταδικάζονται σε πολυετείς ποινές όπως ο δικηγόρος Βασίλης Καραπλής και η Κάτια Καμπιώτου.

Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της οργάνωσης «Λαϊκή Πάλη» στη Θεσσαλονίκη, μιας ανεξάρτητης ένοπλης οργάνωσης που αποτελείται από προδικτατορικά μέλη της μαοϊκής Αναγέννησης αλλά και από τροτσκιστές όπως ο Στέργιος Κατσαρός και ο Αντώνης Λιάκος. Στη δίκη τους τον Ιανουάριο του 1970 τα μέλη της υποδέχονται τις βαριές καταδίκες (τέσσερα άτομα σε ισόβια) με γέλια, αλλά και τις γροθιές υψωμένες. Ανάμεσά τους ο μεν Τάσος Δαρβέρης (ισόβια κάθειρξη) χωρίς να είναι ακόμα τότε αντιεξουσιαστής, είναι ωστόσο εξοικειωμένος με τις ελευθεριακές ιδέες (στη φυλακή μάλιστα μεταφράζει το «Προσκύνημα στην Καταλονία» και μετά τη γενική αμνηστία του '73 προσφέρει τη μετάφραση στη «Διεθνή Βιβλιοθήκη»), ο δε Λευτέρης Καπώνης (φυλάκιση) -από τους πιο πετυχημένους σήμερα σεναριογράφους της τηλεόρασης- που πριν από τη σύλληψή του κρύβεται μαζί με τον Στίνα και έχει επηρεαστεί απ' αυτόν, εμφορείται σαφώς από αντιεξουσιαστικές ιδέες έχοντας εγκαταλείψει τον τροτσκισμό.

Όσο που εκεί που η δράση των αναρχικών θα γίνει δημόσια και αισθητή ήταν η κατάληψη της Νομικής τον Φεβρουάριο του '73 και η κατάληψη του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Και στις δύο ο Χρήστος Κωνσταντινίδης υπήρξε καταλυτικός. Στη Νομική παρεμβαίνει για να διαρκέσει η κατάληψη και τη νύχτα και να αναρτηθεί το πλακάτ «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» στην ταράτσα της σχολής ενώ στο Πολυτεχνείο -στα Νοεμβριανά όπως του άρεσε να αποκαλεί την εξέγερση για να μην περιορίζεται στο χώρο του Πολυτεχνείου και στη φοιτητική της διάσταση- μαζί με άλλους συντρόφους συγκαλεί την περίφημη Εργατική Συνέλευση και γεμίζουν το Πολυτεχνείο με τα γνωστά ανατρεπτικά συνθήματα «ΚΑΤΩ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ», «ΚΑΤΩ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ», «ΚΑΤΩ Η ΕΞΟΥΣΙΑ», «ΚΑΤΩ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ», «ΕΞΕΓΕΡΣΗ», «ΜΑΗΣ '68» κ.λπ.

Εσύ τι θυμάσαι από τα χρόνια της δικτατορίας;

Θυμάμαι τα πάντα γιατί πίνω πολύ. Η άποψη πως το αλκοόλ βλάπτει τη μνήμη είναι μια άθλια προπαγάνδα της εξουσίας... (γέλια)

Δεκαπεντάχρονος μαθητής τότε, και μάλιστα της σχολής Μωραΐτη, παρακολούθησα την κατάληψη της Νομικής τον Φεβρουάριο του '73 διότι το σχολικό έκανε στάση στη Σόλωνος κι έτσι όλη η πολιτικοποιημένη «μαρίδα» του πούλμαν, μπουχιτισμένη από τα μαθήματα, από την καταπίεση σχολείου και οικογένειας, από τη σεξουαλική στέρηση που εκείνες τις εποχές δεν άγγιζε μόνο μαθητές και φοιτητές, αλλά ολόκληρη την κοινωνία, κατεβαίναμε αρκετές στάσεις πριν τα σπίτια μας και εκτονωνόμασταν με το να μας κυνηγούν και να μας διώχνουν οι μπάτσοι γύρω από τη Νομική.

Λίγες μέρες πριν το Πολυτεχνείο, στις 4 Νοεμβρίου, παίρνω το βάπτισμα του πυρός στη διαδήλωση μετά το μνημόσυνο του γέρου Παπανδρέου, ένα κυνηγητό από το Α' Νεκροταφείο μέχρι την Ομόνοια με ξύλο και αρκετές συλλήψεις. Την επομένη η ανακοίνωση της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών της χούντας χαρακτηρίζει τα γεγονότα σαν «αναρχικές εκδηλώσεις». Φυσικά τότε δεν έχω ιδέα ακόμη από αναρχία. Στον αναρχισμό θα... μνηθώ λίγους μήνες μετά, στις αρχές του '74, κι έχει πολύ πλάκα πως μύστης ήταν ο τέως εαμίτης και χουντικός πλέον Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου του οποίου το εγχειρίδιο διδασκόμασταν στην Αγωγή Πολίτου της 'Δ Γυμνασίου. Εκεί, στο κεφάλαιο το σχετικό με τα πολιτεύματα, θα πρωτοδιαβάσω ότι «η αναρχία είναι το πολίτευμα που κάνει ο καθένας ό,τι θέλει, αλλά είναι ουτοπία» και επειδή ήμουν απείθαρχος, θα ενθουσιαστώ.

Όμως το σχολικό λεωφορείο έκανε στάση και στη διασταύρωση Τσοίτσα (που δεν ήταν τότε πεζόδρομος) και Πατησίων. Έτσι την Τετάρτη το μεσημέρι στις 14 Νοέμβρη, κατεβαίνοντας στην Τσοίτσα αντί στη στάση του σπιτιού μου και παρακολουθώντας τα πηγαδάκια στην πύλη του κατηλειμμένου Πολυτεχνείου, την επικοινωνία με τον κόσμο στα τρόλεϊ και τα λεωφορεία, αλλά και τον δυναμισμό όσων ήταν μέσα στην κατάληψη, κατάλαβα πως συμβαίνει κάτι πιο σημαντικό από τη Νομική, που από την ταράτσα δεν μπορούσε να έχει άμεση επικοινωνία με τον κόσμο στους δρόμους. Το ίδιο επαναλήφθηκε την Πέμπτη και την Παρασκευή το μεσημέρι και όταν γυρνούσα σπίτι το απόγευμα μαγνητοφωνούσα τον σταθμό του Πολυτεχνείου. Την Παρασκευή, αργά το απόγευμα, ξαναγύρισα μαζί με τον πατέρα μου στο Πολυτεχνείο και αντίκρισα μια Πατησίων πλημμυρισμένη από κόσμο που φώναζε συνθήματα κατά της χούντας, που ανέβαιναν στον μαύρο χειμωνιάτικο ουρανό, δημιουργώντας μια ρωγμή στη σκοτεινιά της χούντας, αλλά και στη σκοτεινιά της δικής μου μίζερης μαθητικής ζωής.

Αυτή η συλλογική ψυχική ανάταση των ανθρώπων όταν είναι οι ίδιοι δημιουργοί της ιστορίας τους, μου δημιούργησε μια πρωτόγνωρη αίσθηση που με σημάδεψε ανεξίτηλα, μια μέθεξη στην εξέγερση, στη γιορτή χωρίς αρχή και τέλος, που λέει κι ο Μπακούνιν. Αυτή η ανάταση -που ήταν άλλωστε η μόνη σημαία της εξέγερσης και γι' αυτό η πιο επικίνδυνη για το καθεστώς αφού ξεπερνούσε τις ιδεολογίες (τις ψευδείς συνειδήσεις σύμφωνα με τα νεανικά έργα του Μαρξ)- ανάγκασε τη χούντα, που πήγαινε με τον Μαρκεζίνη προς μια «φιλελευθεροποίηση», να κατεβάσει τα τανκς στους δρόμους, ανάγκασε το ΚΚΕ να μιλήσει στην «Πανσπουδαστική», φύλλο 8, Γενάρης-Φλεβάρης 1974, για «προσχεδιασμένη εισβολή στον χώρο του Πολυτεχνείου την Τετάρτη, 14 του Νοέμβρη, 350 περίπου οργανωμένων πρακτόρων της ΚΥΠ,

σύμφωνα με το προβοκατόρικο σχέδιο των Ρουφογάλη-Καραγιαννόπουλου (...) με σκοπό να προβάλλουν με κάθε μέσο τραμπουκισμού και προβοκάτσιας γελοία και αναρχικά συνθήματα», ανάγκασε τον Μπάμπη Δρακόπουλο του ΚΚΕ εσ. να δηλώσει πως «σκοτεινές δυνάμεις εργάζονται για να φράξουν τον δρόμο προς την κατεύθυνση της δημοκρατικής ομαλότητας (του Μαρκεζίνη άραγε;) και οργανώνουν προκλήσεις», τους κεντροδεξιούς και κεντροαριστερούς αντιστοίχως πολιτικούς Κανελλόπουλο και Μαύρο να βγάζουν μπουρμπουλήθρες από το στόμα τους μπροστά στο μεγαλείο της εξέγερσης του Νοέμβρη.

Ταυτόχρονα είχα πλήρη συνείδηση πως είχα βρεθεί στο κέντρο του κόσμου, πως το σημαντικότερο γεγονός εκείνη τη μέρα σ' ολόκληρο τον πλανήτη συνέβαινε εκεί που στεκόμουν, στην Πατησίων, στο Πολυτεχνείο.

Γύρω στις 9.30, όταν έπεσαν τα πρώτα δακρυγόνα και οι πρώτοι πυροβολισμοί από ελεύθερους σκοπευτές, ο πατέρας μου μ' έσυρε κυριολεκτικά στο σπίτι, γιατί μην έχοντας καμία συναίσθηση του κινδύνου είχα στηλώσει τα πόδια και δεν πήγαινα πουθενά. Τόσο που μας σταμάτησαν δυο τρεις διαδηλωτές και τον ρώτησαν «πού το πας το παιδί, ρε;» και μόνο όταν επιβεβαίωσαν πως πράγματι είναι ο πατέρας μου, μας άφησαν να φύγουμε. Στο σπίτι συνέχισα τη μαγνητοφώνηση του σταθμού του Πολυτεχνείου μέχρι που σίγησε.

Και σήμερα ακόμα, ακούγοντας αυτή την κασέτα με τον Δημήτρη Παπαχρήστο να προσπαθεί να σταματήσει τις ερπύστριες μ' ένα μικρόφωνο, ανατριχιάζω. Εκεί ο Παπαχρήστος έφτιαξε ένα από τα αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας γιατί πήγε την τέχνη του λόγου στα όριά της. Αποπειράθηκε να μετατρέψει τον λόγο σε εργαλείο απελευθέρωσης από τους αδήριτους νευτώνειους φυσικούς νόμους στους οποίους υπάκουε η κίνηση των τανκς, με τον λόγο και τον Λόγο να σταματήσει τα τανκς. Με το «Αδέλφια μας στρατιώτες» να υπερβεί τη στρατιωτική ιεραρχία και ν' αλλάξει τον συσχετισμό των δυνάμεων, την ίδια τη ροή των γεγονότων, εντέλει ν' αλλάξει την ίδια την πραγματικότητα. Στα τελευταία λεπτά εκπομπής του σταθμού απήγγειλε τον εθνικό ύμνο όπως, ίσως, ποτέ κανείς άλλος δεν θα τον απαγγείλει: σαν το έσχατο όπλο απέναντι στο ατσάλι των τεθωρακισμένων. Εκείνη τη στιγμή ο εθνικός ύμνος από σύμβολο της εθνικοφροσύνης και της καθημερινής καταπίεσης της εξουσίας (η χούντα είχε επιβάλει να απαγγέλλεται κάθε πρωί στα σχολεία) ξανάγινε το υπέροχο ποίημα του Διονυσίου Σολωμού, ξανάγινε κυριολεκτικά «Ύμνος εις την Ελευθερίαν».

Μια βδομάδα μετά το Πολυτεχνείο, στις 25 του Νοέμβρη, γίνεται η χούντα του Ιωαννίδη...

Μετά το Πολυτεχνείο τίποτα δεν είναι όπως πριν. Η εξέγερση είναι σαν το παλιό καλό κρασί, μια γουλιά αν πεις δεν ξεχνάς τη γεύση του ποτέ. Στο σχολείο φτιάχνουμε με άλλους τρεις συμμαθητές μου μια ομαδούλα, τη λέμε Δημοκρατική Αντιδικτατορική Αντίσταση και δεν έχει αρχηγό! Ο ένας φτιάχνει τρικάκια σε μια τυπογραφική κάσα-παιχνίδι και μας τα φέρνει το πρωί στο σχολείο και τα μοιράζουμε, ο άλλος σπάει τις φωτεινές πινακίδες της 21^{ης} Απριλίου στο Ψυχικό, εγώ έχω βρει μια πατέντα και γράφω συνθήματα γρήγορα και χωρίς μπουγέλο, γυρνώντας με το ποδήλατο στα δημόσια κτήρια της γειτονιάς μου (σχολεία, ΟΤΕ κ.λπ.). Όχι προχωρημένα συνθήματα, «ΚΑΤΩ Η ΧΟΥΝΤΑ» και «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ». Την επομένη οι εργάτες ασβεστώνουν τα συνθήματα ξαναπερνώντας τα από πάνω ώστε να διαβάζονται και μόνο μετά από δυο τρεις μέρες ασβεστώνουν όλο τον τοίχο και σβήνονται.

Η πατέντα;

Πολύ απλή. Έβαζα την μπογιά σε μεγάλα πλαστικά μπουκάλια από οξυζενέ που είχαν στόμιο κι έγραφα γρήγορα και χωρίς να λερώνομαι. Ούτε ήξερα την ύπαρξη των σπρέι τότε. Το μόνο μειονέκτημα ήταν πως έπρεπε να περνάω δυο τρεις φορές το κάθε γράμμα γιατί η γραμμή που άφηνε ήταν αδύνατη.

Στις 23 Ιουλίου του '74 η χούντα καταρρέει. Τι σημαίνει αυτό για τους αναρχικούς;

Η επάνοδος στη δημοκρατική ομαλότητα δεν φέρνει στους αναρχικούς ρίγη... προοδευτικής συγκινήσεως. Γνωρίζουν καλά πως η δημοκρατία ή είναι άμεση ή δεν υπάρχει, πως η αντιπροσωπευτική δημοκρατία (η φιλελεύθερη ολιγαρχία για να ακριβολογούμε) και η δικτατορία είναι οι δύο αξεχώριστες όψεις ενός και του αυτού νομίσματος: της ενιαίας κυριαρχίας κράτους και κεφαλαίου.

Όσο τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια η κοινωνία βιώνει απίστευτους βαθμούς ελευθερίας, αδιανόητους σήμερα, κυρίως επειδή υπάρχει μια υπεραισιοδοξία, πίστη στον άνθρωπο και στη συλλογικότητα, επιθυμία κοινωνικών αλλαγών σε πλατιά στρώματα του πληθυσμού και μια βαθιά πεποίθηση πως η επανάσταση είναι πιθανή - για τους μαρξιστές που πιστεύουν στον ιστορικό ντετερμινισμό είναι και βέβαιη. Αυτή η μεταπολιτευτική άνοιξη, όπου η ελληνική κοινωνία μέσα σε μια μέρα, στις 23 Ιουλίου, ξεπερνάει εύκολα πολλές δεκαετίες ζόφου και γίνεται δεκτική σε οράματα και καινούργιες ιδέες, δεν θα αφήσει και τους ολιγάριθμους τότε αναρχικούς ανεπηρέαστους. Άλλωστε η δεκαετία του '60 ήταν πολύ πρόσφατη.

Τα πρώτα βήματα του μεταπολιτευτικού αναρχισμού, παρότι γίνονται ενστικτωδώς και με αυτοσχεδιασμούς, κατορθώνουν να πιάσουν τον σφυγμό της εποχής και να βρεθούν κοντά στους προβληματισμούς της νεολαίας, διευρύνοντάς τους. Χαρακτηρίζονται από ευρηματικότητα, απίθανο χιούμορ, ανατρεπτικότητα και είναι σε οξεία αντίθεση με τον καθωσπρεπισμό της Αριστεράς και τον μικρομεγαλισμό του αριστερισμού.

Η καταπίεση από την οικογένεια, το σχολείο, τον στρατό, τα αφεντικά, η σεξουαλική απελευθέρωση, η ψυχιατρική καταπίεση και η αντιψυχιατρική, η κατανάλωση, η ιδιοκτησία και η κλοπή, η αλλοτρίωση -συνολικά δηλαδή η κριτική της καθημερινής ζωής- αλλά και το ένοπλο είναι τα ζητήματα που απασχολούν τους αναρχικούς της περιόδου 1974-1976 και κάνουν την αναρχία να ξεχωρίζει ολοφάνερα από κάθε άλλη πολιτική τάση. Ταυτόχρονα το ροκ και οι πρώτες συναυλίες, κάποια πρώτα χάπενινγκ, ο χιπισμός, ο ντανταϊσμός και ο σουρεαλισμός, οι μπιτνίκτοι, πυροδοτούν συζητήσεις στα πρώτα στέκια και βρίσκονται σε στενή αλληλεπίδραση με τον αναρχισμό και τους αναρχικούς.

Στήνονται τα πρώτα βιβλιοπωλεία, όπως το Octopus Press στην οδό Κωλέττη στα Εξάρχεια από τον συγγραφέα Τέο Ρόμβο (στο βιβλίο του «Τρία φεγγάρια στην πλατεία» θα περιγράψει με εξαιρετικό τρόπο εκείνα τα χρόνια) και το Ρήγμα στην Κοκκινιά από τον Κυριάκο Βασιλειάδη. Άλλα στέκια της εποχής είναι το καφεεντάκι της Δεξαμενής, το δισκοπωλείο Pop Eleven στη Σκουφά, η ντισκοτέκ Χρυσό Κλειδί στην Πλάκα κι αργότερα το Μάρκετ, ένα από τα πρώτα παμπ, πίσω από τον άγιο Διονύσιο. Ο αριθμός των αντιεξουσιαστικών βιβλίων που εκδίδονται αυξάνει, οι προκηρύξεις πληθαίνουν, κυκλοφορούν οι πρώτες αφίσες και οι πρώτες μπροσούρες, τα πρώτα αντιεξουσιαστικά κόμικ από τον Ηλία Πολίτη. Κι όλα αυτά μαζί συγκροτούν μια αντικουλτούρα, μια αμφισβήτηση και στον πολιτιστικό τομέα.

Το Octopus Press, οι πρώτες εφημερίδες και περιοδικά όπως «Η Επίθεση», το «Πεζοδρόμιο», το «Πολικό Αστέρι», το «Όταν ο Τελευταίος Καπιταλιστής Στραγγαλιστεί με τα Έντερα του Τελευταίου Γραφειοκράτη, η Ανθρωπότητα θα Ευτυχήσει», οι πρώτες διαδηλώσεις που συμμετέχουν αναρχικοί και τα χάλπειγκ μού δημιουργούν την ίδια ψυχική ανάταση, την ίδια αίσθηση γιορτής με την εξέγερση του Νοέμβρη.

Πηγή: Αυτολεξεί